

คำสอนเกี่ยวกับความตายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

The teachings about death appear in the Tipitaka

พระครูนิยามสิริทัต (สังัด ทตตสิริ,ตัวแะ) *

Prakruniyomsiridat (Sangad Tattasiri ,Towhei) *

พระศรีสมโพธิ (วรัญญู วรณญ) **, วรกกฤตเถื่อนช้าง ***

PraSrisomPoth (Waranyu warakitti) **, Worrakrit Thuenchang ***

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนามีคำสอนให้พิจารณาความตายโดยพิจารณาทุก ๆ วัน ให้เข้าใจว่าคนเราทุกคนเกิดมาแล้วก็ต้องตายเป็นธรรมดา ควรที่จะเร่งชวนชวายทำกิจที่ควรทำ เสียแต่นั้น เมื่อมนุษย์สามารถเข้าใจ ในความตายได้ก็จะทำให้พิจารณาเห็นชีวิตตามความเป็นจริง เมื่อกระทำให้มากเข้าก็จะทำให้เป็นคนไม่ประมาทในการทำความดี เมื่อความตายมาเยือนก็กลัวที่จะเผชิญกับความตายอย่างมีสติมั่นคง ไม่หลงตาย ไม่หวาดกลัว ไม่รู้สึกพรันพรึงต่อความตาย ผู้นั้นก็มีความสุขเป็นที่หวัง เมื่อจิตไม่เศร้าหมองสุดต้อยอมเป็นที่หวัง เมื่อจิตเศร้าหมองทุกต้อยอมเป็นที่หวัง การเข้าใจเรื่องความตายจึงช่วยให้เราเข้าใจชีวิตได้ดีขึ้น เมื่อความตายมาเยือนก็ไม่โศกเศร้า ไม่เสียใจ ไม่นึกน้อยใจว่า ทำไมจึงเกิดขึ้นกับเรา ทำให้จิตเป็นสุข

คำสำคัญ : คำสอนเกี่ยวกับความตาย, พระไตรปิฎก

Abstract

Buddhism has a teaching to consider death by considering it every day to understand that all of us are born and die naturally. should be hurried to do things that should be done early when humans can make up their minds In death, it will allow you to consider life as it really is. When doing more, it will make a person careless in doing good deeds. When death comes,

* นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, E-mail : worrakrit6994@gmail.com

** ประธานที่ปรึกษาชุมชนนิพนธ์, อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร วิทยาเขตนครสวรรค์

*** รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร วิทยาเขตนครสวรรค์

he has the courage to face death with a stable mind, not lost, not afraid, not afraid of death. that person has the hope of happiness When the mind is not miserable, there is hope. When the mind is miserable, there is hope. Understanding death helps us understand life better. When death comes, there is no sorrow, no regret, no regret Why does it happen to us? make the mind happy

Keyword: Teachings about death, Tipitaka

บทนำ

ในบทความวิชาการนี้ ผู้เขียนต้องการศึกษาแนวคิด ในประเด็นเกี่ยวกับการตายที่คนทั่วไปเข้าใจว่า ความตายเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นเรื่องที่ไม่ปรารถนาหรือไม่ก็มีความคิดในลักษณะที่ปฏิเสธต่อความตายในท่าที่ต่างๆ กัน ความเข้าใจในลักษณะปฏิเสธความตาย ก่อให้เกิดท่าทีของการปฏิเสธความตายที่แสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งตรงข้ามกับพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาสอนให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของความตาย คือ สอน เรื่องมรณานุสติ ที่ให้ระลึกถึงความตายที่จะต้องมาถึง ในการศึกษาค้นคว้าบทความนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทัศนะเกี่ยวกับความตาย ความมุ่งหมายการสอน วิธีปฏิบัติต่อความตายในพระไตรปิฎก และผลที่ได้รับจากการสอนเรื่องความตาย

แนวคิดเกี่ยวกับความตายในพระไตรปิฎก

ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าในพระไตรปิฎกมีทัศนะเกี่ยวกับความตายหลายประการ สรุปได้ว่า ความตาย ในพระไตรปิฎกออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. ความตายทางกายภาพ คือการสิ้นชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั่วไป ทำให้ร่างกายแตกสลายไป ในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายของคำว่า “ตาย” ในลักษณะนี้ไว้คือ “ความจืด ความเคลื่อนไหว ความตาย กล่าวคือ มฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งชั้น ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์¹ ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้ เรียกว่ามรณะ² เกณฑ์ตัดสิ้น คือ “เมื่อธรรม 3 ประการ คือ (1) อายุ (2) โออุณ (3) วิญญูณณะกายนี้ไป กายนี้จึงถูกทอดทิ้ง นอนนิ่งเหมือนท่อนไม้ที่ปราศจากเจตนา”³ “สัตว์ผู้ตาย คือ ทำกาละไปแล้ว มีกายสังขาร วจีสังขาร และจิตสังขาร ดับลงงับไป มีอายุหมด

¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 58.

² ที.ม. (ไทย) 10/390/325. ; ที.ม. (บาลี) 10/390/260.

³ ส.ช. (ไทย) 12/456/495. ; ส.ช. (บาลี) 12/456/405.

สิ้นไป ไม่มีไออุ่น มีอินทรีย์แตกทำลาย”⁴ หมายถึง ”ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์เนื่องอยู่กับภพอันหนึ่ง⁵ ได้แก่การสิ้นชีวิตของสัตว์โลกในภพหนึ่ง ๆ โดยปกติหมายถึงการสิ้นชีวิต ซึ่งกำหนดเอาชาติหนึ่งที่สมมติกันว่าเป็นคน เป็นสัตว์ พระพุทธศาสนายอมรับว่ามนุษย์มีส่วนประกอบอยู่ 2 ส่วนคือ รูปและนาม รูป คือ ส่วนที่มองเห็นได้ด้วยตาทั้งหมดและนาม คือ ส่วนที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่าหรือจิตใจนั่นเอง ส่วนประกอบเหล่านี้เมื่อแยกออกมาแล้วมีส่วนประกอบสำคัญอยู่ 5 ประการดังนี้⁶

- (1) รูป คือ ร่างกาย และส่วนประกอบที่เป็นร่างกาย
- (2) เวทนา คือ ความรู้สึก สุข ทุกข์ และเฉยๆ
- (3) สัญญา คือ ความจำได้หมายรู้ในอารมณ์
- (4) สังขาร คือสภาพปรุงแต่งจิตให้ดีหรือชั่ว หรือเป็นกลางๆ
- (5) วิญญาณ คือ การรับรู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ

เมื่อส่วนประกอบทั้ง 5 ประการนี้ สูญสิ้นไป มนุษย์จึงได้ชื่อว่าตายแล้ว ในขณะที่มนุษย์จะตายนั้น มีนิमित 3 ประการ ปรากฏแก่ผู้ตายได้แก่ (1) กรรม คือ สิ่งที่ทำในขณะที่ใกล้จะตาย (2) กรรมนิमित คือ นิमितมีรูปเป็นต้นที่เคยทำไว้ ที่ปรากฏแก่ผู้ตาย ให้ผู้ตายระลึกถึงสิ่งที่เคยทำไว้ในอดีต (3) คตินิमित คือ นิमितที่ปรากฏแก่ผู้ตายโดยปรากฏเป็นสถานที่ที่ผู้ตายจะไปเกิด⁷

2. ความตายทางจิตวิญญาณ แม้บุคคลยังมีชีวิตอยู่ก็อาจเชื่อว่าตายได้เช่นเดียวกัน ความตายในลักษณะนี้ไม่อาจมองเห็นได้ทางกายภาพ เป็นองค์ประกอบทางด้านจิตใจ ตัวอย่างเช่น ความไม่ประมาทเป็นทางแห่งอมตะ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย คนที่ไม่ประมาทเชื่อว่ายังไม่ตาย คนประมาทจึงเหมือนคนตายแล้ว⁸ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการตายจากคุณธรรมความดีต่างๆ นั่นเอง ภิกษุมีระคะครอบงำก็เช่นเดียวกัน ได้ชื่อว่าตายแล้วเพราะตายไปจากคุณงามความดี มนุษย์ที่มีความทุกข์อยู่เช่นปัจจุบันนี้ ก็เพราะว่าเป็นผู้ตายทางจิตและวิญญาณ ถ้ามนุษย์มีคุณธรรมความดีประจำจิตใจก็จะไม่ตาย คนที่ตายในลักษณะนี้ก็ยิ่งต้องการที่จะแสวงหาสิ่งที่ต้องตายต่อไป การแสวงหาสิ่งที่ประเสริฐก็คือการ

⁴ ส.ส. (ไทย) 12/456/495. ; ส.ช. (บาลี) 12/456/405.

⁵ คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, **วิสุทธิมรรคแปล ภาค 2 ตอน 1**, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 1.

⁶ ส.ช. (ไทย) 17/2/6-11. ; ส.ช. (บาลี) 17/215-8.

⁷ คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, **อภิธัมมัตถสังคหบาลี และอภิธัมมัตถวิภาวีนีฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2548), หน้า 149.

⁸ ช.ธ. (ไทย) 25/21/31. ; ช.ธ. (บาลี) 25/21/19.

แสวงหาสิ่งที่ไม่ต้องตาย “บุคคลผู้ทำความเพียรพยายามอย่างลูกผู้ชาย แม้จักต้องตาย ก็จะไม่ถูกญาติ เทวดา และพรหมทั้งหลายนินทา ทั้งจะไม่เดือดร้อนในภายหลัง”⁹

มนุษย์ทุกคนต้องตายด้วยกันทั้งสิ้น พระพุทธศาสนาได้อธิบายสาเหตุของความตายไว้ว่าคนที่ตายนั้นตายต่างกัน ในพระอภิธรรมมัตถวิภาสีนฎีกา ได้จำแนกสาเหตุของความตาย 4 ประการคือ¹⁰

- 1) เพราะสิ้นอายุ
- 2) เพราะสิ้นกรรม
- 3) เพราะสิ้นทั้ง 2 อย่าง คือ สิ้นอายุ และสิ้นกรรม
- 4) เพราะกรรมเข้าไปตัดรอน คือ ตายเพราะเหตุไม่ปกติ คือถูกฆ่าตายบ้าง ฆ่าตัวตายบ้าง เป็นต้น

แต่ในวิสุทธิมรรค¹¹ อธิบายประเภทของความตายไว้ 4 อย่าง ดังนี้¹²

- 1) ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ที่เนื่องอยู่กับภพอันหนึ่ง
- 2) สมุจเฉทมรรณะ กล่าวคือความขาดแห่งวิภูฏทุกข์ของพระอรหันต์
- 3) ขณิกมรรณะ อันได้แก่ความดับในขณะ ๆ แห่งสังขารทั้งหลาย
- 4) สัมมติมรรณะ ในภาษาของชาวโลกว่า ตันไม้ตาย โลหะตาย เป็นต้น

ในวิสุทธิมรรคความต่างของความตายมี 2 กรณีคือ¹³

๑) กาลมรรณะ ตายตามปกติ คือตายเพราะสิ้นอายุ หรือสิ้นกรรม หรือเพราะสิ้นทั้งอายุและกรรม ในวิสุทธิมรรคมีคำอธิบายไว้ว่า

มรรณะใด แม้เมื่อความถึงพร้อมแห่งปัจจัยอันเป็นเครื่องยังอายุให้สืบต่อไป ยังมีอยู่แต่ก็ยังมีขึ้นได้ เพราะความที่กรรมอันก่อปฏิสนธิ มีวิบากสูงงอมสิ้นเชิงแล้วนี้ ชื่อว่ามรรณะเพราะสิ้นบุญ

⁹ ชุ.ชา. (ไทย) 28/125-126/203. ; ชุ.ชา. (บาลี) 28/125-126/68.

¹⁰ คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, อภิธรรมมัตถสังคหบาลี และอภิธรรมมัตถวิภาสีนฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย, หน้า 197.

¹¹ วิสุทธิมรรค พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 284.

¹² คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค 2 ตอน 1, หน้า 1.

¹³ อ่างแล้ว, หน้า 1.

มรณะใดมีขึ้นด้วยอำนาจความสิ้นแห่งอายุ ดังอายุอันมีประมาณสัก 100 ปีของคนเราทุกวันนี้ เพราะความไม่มีสมบัติ เช่น คติ กาล และอาหาร เป็นต้น นี้ชื่อว่ามรณะเพราะสิ้นอายุ

อกาลมรณะ ตายไม่ปกติ คือ ตายเพราะถูกรกรรมเข้ามาตรอนให้ต้องตายไปด้วยสาเหตุต่าง ๆ คือ ถูกฆ่าตาย ฆ่าตัวตาย เป็นต้น ในวิสุทธิมรรคอธิบายไว้ว่า

ส่วนมรณะโดยอ้อมมีแก่บุคคลทั้งหลายผู้มีปัจจัยเครื่องสืบต่อ (แห่งอายุ) ถูกกรรมที่สามารถยังสัตว์ให้เคลื่อนจากฐานะ (ที่เป็นอยู่) ได้ทันที เข้ามาตัดเอา ดุจคนบาปทั้งหลาย มีพยาทุสมาร และพยากลาพ เป็นต้นก็ตี แก่บุคคลทั้งหลายผู้มีปัจจัยเป็นเครื่องสืบต่อ (แห่งอายุ) มาขาดไปด้วยอุปกมมะ (ความทำร้าย) มีการใช้ศัสตรา เป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งกรรมที่ทำไว้ในปางก่อนก็ดี มรณะนี้ชื่อว่า อกาลมรณะ

ความตายในด้านกฎหมาย

ส่วนความตายในด้านกฎหมายมี 2 ลักษณะคือ 1) ตายธรรมชาติ 2) ตายโดยคำสั่งศาลว่าเป็นคนสาบสูญ

1. ตายตามธรรมชาติ คือ ตายจริง ๆ สิ้นสภาพบุคคลถาวรตลอดไป¹⁴ ซึ่งมีความหมายเฉพาะแต่การสิ้นชีวิตธรรมดาเท่านั้น การตายธรรมชาตินี้มักกฎหมายและแพทย์ได้ให้นิยามความตายตามธรรมชาติไว้ดังต่อไปนี้

จิตติ ดิงศภัทย์ ได้ให้ความหมายความตายไว้ว่า ปัญหาว่าตายเมื่อใดก็คงต้องถือตามธรรมชาติ ว่าตายเมื่อหัวใจและปอดหยุดทำงาน ดังที่เคยกล่าวกันว่าขาดใจตาย อันเป็นความจริงตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นในตัวคนคงเป็นอาการที่ตามมาจากการหยุดทำงานของปอดและหัวใจ หากปอดและหัวใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ยังทำงานอยู่หลังจากที่อีกอย่างหนึ่งหยุดแล้ว เมื่อไม่กลับฟื้นขึ้นทำงานได้ใหม่ก็คงถือว่าตายตั้งแต่แรกที่ปอดหรือหัวใจอันใดอันหนึ่งหยุดทำงาน ไม่ใช่ตั้งแต่ทั้งสองอย่างหยุดทำงานด้วยกัน¹⁵

สุพจน์ ภูมานะชัย ได้ให้ความหมายความตายไว้ว่า การสิ้นสภาพบุคคลโดยธรรมชาติ หรือการตายนั้นเป็นปัญหาที่เราต้องศึกษา คือ “การตาย” เป็นอย่างไร ในทาง การแพทย์ ได้อธิบายถึงการตายไว้ว่า “การตาย” ต้องมีอาการสำคัญดังนี้ คือ ไม่สามารถที่จะรับและตอบสนองได้ ไม่มีการเคลื่อนไหวของการหายใจ ไม่มีการตอบรับหรือตอบสนอง

¹⁴ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กฎหมายแพ่ง 1 CIVIL LAW 1 (ฉบับปรับปรุง) หน้าที่ 1-8), พิมพ์ครั้งที่ 9, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2525), หน้า 83.

¹⁵ ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 9.

จากการกระตุ้นทั้งภายในและภายนอก เคลื่อนไฟฟ้าสมองราบ อย่างไรก็ตามในทางกฎหมาย เราถือเอาการหยุดทำงานของ “ปอดหรือหัวใจ” หยุดทำงานเป็นสำคัญ หรือเราอาจจะกล่าวง่าย ๆ ว่าเป็นลักษณะของการ “ขาดใจตาย” ก็ได้¹⁶

นเรศร์ เกษะประการ ได้ให้ความหมายความตายไว้ว่า “เดิมถือว่าคนตายเมื่อหมดลมหายใจ แต่ในปัจจุบันทางการแพทย์ถือว่าคนตายเมื่อแพทย์ได้วินิจฉัยว่าแกนสมองตายแล้ว”¹⁷

ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม สมชาย ชมะโชติ และกฤตย์ ประสิทธิศาสตร์ ได้ให้ความหมายความตายไว้ว่า ปัญหาข้อนี้ในทางกฎหมายถือกฎเกณฑ์ธรรมชาติเป็นหลักวินิจฉัยกล่าว คือ ถ้าวเวลาที่หัวใจและปอดหยุดทำงานเป็นหลัก ที่ถือทั้งสองก็เพราะในปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้ามาก หัวใจที่หยุดทำงานอาจเต้นได้อีก หรือเปลี่ยนใหม่ต่อไปได้อีกนานและคงนานขึ้นทุกที การหยุดหายใจก็ทำให้หายใจใหม่ได้ โดยไม่ต้องใช้อวัยวะในตัวเองก็ได้ อย่างไรก็ตามหากปอดและหัวใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ยังทำงานอยู่หลังจากที่อีกอย่างหนึ่งหยุดทำงานแล้ว เมื่ออย่างหยุดนี้ไม่กลับฟื้นขึ้นทำงานใหม่ ก็คงต้องถือว่าตายตั้งแต่แรกที่ปอดและหัวใจ อย่างใดอย่างหนึ่งหยุดทำงานตั้งแต่ต้น ไม่ใช่ตั้งแต่ทั้งสองอย่างหยุดทำงานด้วยกัน¹⁸

สมทบ สุวรรณ ได้ให้ความหมายการสิ้นสภาพบุคคลไว้ว่า สภาพบุคคลของมนุษย์ที่บุคคลธรรมดา ย่อมสิ้นสุดลงขณะที่มนุษย์ผู้นั้นถึงแก่ความตาย ดังมาตรา 15 วรรคต้น แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ชัดเจนว่า “สภาพบุคคล...สิ้นสุดลงเมื่อตาย” กล่าวคือ ผู้ที่ตายแล้วเช่นเดียวกับผู้ที่ยังไม่ได้ปฏิสนธิในครรภ์มารดา ย่อมไม่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย¹⁹

สมภพพิสิษฐ สุพิสิษฐ ได้ให้หลักเกณฑ์การตัดสินการตายธรรมดาไว้ว่า “ตามหลักเกณฑ์เดิมใช้หลักตัดสินว่าหัวใจหยุดเต้นและไม่หายใจ ตามหลักเกณฑ์ใหม่ใช้หลัก

¹⁶ สุพจน์ (พจน์) กุ๊มานะชัย, ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546), หน้า 15-15.

¹⁷ นเรศร์ เกษะประการ, **หลักกฎหมายบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บริษัทวิญญูชน จำกัด, 2538), หน้า 19.

¹⁸ ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม และคณะ, **กฎหมายพาณิชย์ COMMERCIAL LAW**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สตีการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า 22.

¹⁹ ดร.สมทบ สุวรรณวิสุทธิ, **กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล**, (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2502), หน้า 12.

ตัดสินใจสมองหยุดทำงาน โดยตรวจด้วยการวัดคลื่นสมองด้วยไฟฟ้า หัวใจหยุดเต้นและหายใจเองไม่ได้ ทั้ง 3 ประกอบกัน จึงถือว่าคนตาย”²⁰

กิตติศักดิ์ ปรกติ ได้ให้ความหมายความตายไว้ว่า เมื่อใดจะถือว่าตายย่อมต้องถือตามข้อยุติทางการแพทย์ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันความก้าวหน้าทางการแพทย์ได้มาถึงจุดที่อาจยืดเวลาการหายใจ และการเต้นของหัวใจต่อไปได้อีกระยะหนึ่งทั้ง ๆ ที่แกนสมองตายแล้ว ในกรณีเช่นนี้จะถือว่าบุคคลที่แกนสมองตายแล้วถึงแก่ความตาย เป็นเรื่องที่มีผลต่อการปลูกถ่ายอวัยวะของผู้นั้นให้แก่ผู้ต้องการได้ ถ้าถือว่าตายแล้วก็ตัดอวัยวะออกไปได้ โดยกฎหมายไม่ถือว่าผู้กระทำความผิดต่อชีวิตร่างกายของผู้อื่น แต่ในกรณีที่ยังไม่ถือว่าตาย การกระทำเช่นนั้นย่อมเป็นการร้ายร่างกายหรือฆ่าผู้อื่น ในส่วนของทรัพย์สินนั้นมรดกก็ยังไม่ต้องทอดไปยังทายาท ในปัจจุบันทางการแพทย์ถือว่า เมื่อแกนสมองตาย สมองหยุดทำงานแล้วไม่มีทางกลับมาทำงานได้อีก ถือได้ว่าบุคคลถึงแก่ความตายแล้ว เพราะในกรณีเช่นนี้มีข้อเท็จจริงฟังได้ว่า ชีวิตของบุคคลนั้นย่อมล่วงไป โดยไม่อาจฟื้นคืนมาได้อีกแน่แท้²¹

วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ได้เขียนบทความไว้ในหนังสือนิติศาสตร์ เล่มที่ 4 ตอน 1 มิถุนายน 2505 เรื่อง “การเกิดและการตาย” ในทางการแพทย์นั้น การจะถือว่าเมื่อไรคนตายหรือคนสิ้นชีวิตนั้นต้องพิจารณาถึงกลไกการทำงานของมนุษย์เรา ซึ่งมีระบบสำคัญเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ได้ 3 ระบบ

- (1) ระบบประสาทกลาง ได้แก่สมอง
- (2) ระบบไหลเวียน ได้แก่หัวใจและหลอดเลือด
- (3) ระบบหายใจ ได้แก่หลอดลมและปอด

สมองเป็นผู้ควบคุมการทำงานของปอดและหัวใจ ทำให้การหายใจและการเต้นของหัวใจเป็นจังหวะ การหายใจเป็นการรับออกซิเจนไปเลี้ยงร่างกาย รวมทั้งเลี้ยงสมอง หัวใจและปอดให้มีชีวิตมีพลังงานอยู่ได้ ดังนั้น จะเห็นว่าถ้าเกิดการขัดข้องขึ้นที่ระบบหนึ่งระบบใด จะทำให้ระบบอื่น ๆ อีก 2 ระบบย่อมรวนเรหรือแปรปรวนไปด้วย ถ้าศูนย์ควบคุมการหายใจในสมองถูกทำลาย การหายใจจะหยุดลง เมื่อการหายใจหยุดก็เกิดภาวะการขาดออกซิเจนขึ้นทั่วร่างกาย หัวใจที่ขาดออกซิเจน ก็ไม่สามารถเต้นต่อไปได้

แมน อิงคตานุวัฒน์, อุดมศักดิ์ หุ่นวิจิตร และธวัชชัย วัฒนเขจร ได้ให้ความกระจ่างเรื่องเงื่อนไขการตายว่าการทำงานของสามระบบที่กล่าวมาแล้ว มีความสัมพันธ์

²⁰ สมภพพิสิษฐ สุขพิสิษฐ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2543), หน้า 6.

²¹ กิตติศักดิ์ ปรกติ, เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายแพ่ง : หลักรหัสไป ภาค 1/2546 บุคคลธรรมดาและหลักทั่วไปว่าด้วยนิติบุคคล, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 17.

กันอย่างใกล้ชิด แต่การกระทำของสมองนั้นคนทั่วไปไม่อาจจะแลเห็นได้ เหมือนกับการหายใจและการเต้นของหัวใจ ดังนั้น เดิมการวินิจฉัยคนตายจึงอาศัยการหยุดทำงานของการหายใจเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันนี้ วิทยาศาสตร์การแพทย์เจริญก้าวหน้าไปเป็นอันมาก มีเครื่องมือที่สามารถการทำงานของสมองได้ มีเครื่องมือที่ใช้ช่วยการหายใจที่หยุดแล้ว ให้ดำเนินต่อไปได้ มีเครื่องมือที่ใช้สูบลมโลหิตแทนการเต้นของหัวใจได้ ดังนั้น การตัดสินใจตายจึงต้องเปลี่ยนไปจากหลักการเดิม โดยต้องพิจารณาว่า คนจะตายเมื่อปราศจากการทำงานของ 3 ระบบ ดังกล่าวแล้ว กล่าวคือสมองหยุดทำงาน โดยตรวจด้วยการวัดคลื่นสมองด้วยไฟฟ้า หัวใจหยุดเต้น และหายใจเองไม่ได้ ทั้ง 3 ประการนี้ประกอบกันจึงจะถือว่าคนตาย²²

ระบบการทำงานของร่างกายที่ดำรงอยู่ได้นั้น แต่เดิมถือการที่หัวใจหยุดเต้นและการหยุดหายใจเป็นในการวินิจฉัยการตาย ต่อมาพบว่าทั้ง 2 ระบบนั้นมีโอกาสที่จะได้รับการช่วยเหลือให้กลับฟื้นคืนใหม่ได้ และถ้าสมองตายคนนั้นก็ไม่สามารถหายใจเองได้ เว้นแต่จะใช้เครื่องช่วยหายใจและหัวใจก็จะหยุดเต้นในที่สุด โดยสมองที่ตายแล้วไม่ทางที่จะกลับฟื้นคืนได้ดังนั้นก็จึงเกิดแนวคิด ในการกำหนดเงื่อนไขการตายว่า การตายก็คือการที่สมองตายนั่นเอง

กัมมันต์ พันธุมจินดา ได้แสดงทัศนะความตายไว้ว่าในอดีตการตายหมายถึงการสิ้นสุดของการทำงานของร่างกาย ซึ่งในการปฏิบัติได้แก่ การที่คนหยุดหายใจและหัวใจหยุดเต้น แต่ในปัจจุบันวิทยาศาสตร์การแพทย์เจริญก้าวหน้าไปมาก ทำให้สามารถใช้เครื่องช่วยหายใจและใช้ยาต่าง ๆ กระตุ้นให้หัวใจทำงานไปได้ระยะหนึ่ง โดยที่สมองซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการควบคุมสติสัมปชัญญะ ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ได้หยุดการทำงานไปแล้ว และไม่สามารถทำให้ฟื้นคืนได้ ดังนั้นจึงได้มีแนวคิดในการพิจารณาการตายโดยอาศัยการหยุดการทำงานโดยสิ้นเชิง หรือการตายของสมอง เป็นอีกแนวทางในการตัดสินใจการตาย²³

ประเทศไทยยังมีกฎหมายที่นิยามการตายที่ชัดเจน หน้าที่ที่จะวินิจฉัยว่าคนนั้นตายตั้งแต่เมื่อใดนั้นให้ถือเอาการวินิจฉัยของแพทย์²⁴ แม้แพทย์เองก็มีความยุ่งยากในการให้คำนิยามเรื่องความตาย สาเหตุเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์

²² พรชัย สุนทรพันธ์, คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, (กรุงเทพฯ มหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515), หน้า 78-79.

²³ กัมมันต์ พันธุมจินดา, “สมองและความตาย”, ใน มุมมองเรื่องความตายและภาวะใกล้ตาย, โดยประสาน ต่างใจ และ ธนพรรณ สินธุสุนทร, (กรุงเทพมหานคร : คบไฟ, 2539), หน้า 22-23.

²⁴ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กฎหมายแพ่ง 1 CIVIL LAW 1 (ฉบับปรับปรุง) หน้าที่ 1-8, หน้า 83.

นั่นเอง ซึ่งแต่เดิมนั้น การให้คำนิยามเพียงแต่ การหยุดทำงานของถาวรของปอดหรือหัวใจ เท่านั้น เมื่อแพทย์ได้ผลิตเครื่องมือที่ใช้ในการช่วยในการหายใจได้ และใช้ยาต่าง ๆ กระตุ้นให้หัวใจทำงานไปได้ ทำให้เกิดปัญหาว่าผู้ป่วยได้ตายตั้งแต่เมื่อใด เนื่องจากผู้ป่วยสามารถอยู่ได้ก็แต่เพียงเครื่องช่วยหายใจและใช้ยาต่าง ๆ กระตุ้นให้หัวใจทำงานไปได้ ทำให้เกิดปัญหาว่าผู้ป่วยได้ตายตั้งแต่เมื่อใด เนื่องจากผู้ป่วยสามารถอยู่ได้ก็แต่เพียงเครื่องช่วยหายใจและใช้ยาต่าง ๆ กระตุ้นให้หัวใจทำงานไปได้เท่านั้น ไม่อาจเป็นอยู่ได้ด้วยตนเองได้ มีสภาพไม่ต่างไปจากผัก ไม่สามารถหายใจเองได้หัวใจตนเองไม่ได้ จึงได้เกิดการนิยามเรื่องความตายขึ้นมา เพื่อให้สอดคล้อง กับสภาพความเป็นจริงคือเรื่องสมองตาย เมื่อแพทย์วินิจฉัยโดยปฏิบัติตามประเพณีเรื่องเกณฑ์วินิจฉัยเรื่องสมองตายแล้ว เมื่อผู้ตายนั้นเข้าหลักเรื่องสมองตายก็สามารถประกาศได้ว่าผู้ป่วยนั้นตายแล้ว

สรุปท้ายบท

ทัศนะเกี่ยวกับการตาย การตายคือการที่มนุษย์สิ้นลมหายใจ จิตออกจากร่างนอนสงบนิ่งไม่ไหวติง ไม่หวนกลับฟื้น คือการตาย ร่างกายของคนเรามีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตั้งแต่เด็กเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ เรียกว่าตายจริง ส่วนที่หมดลมหายใจนั้นเป็นการตายสมมติ จิตเคลื่อนย้ายออกจากร่าง มีบาป บุญ ติดตัวไป จิตเกิด ตับ ตลอดจนซับซ้อนเป็นกฎแห่งกรรม การเตรียมตัวก่อนตายต้องเตรียมตั้งแต่เดี๋ยวนี้ เตรียมสอนลูกหลานให้เรียนหนังสือหาวิชาความรู้ใส่ตัว สอนลูกหลานให้มีคุณธรรมประจำจิต หมั่นเจริญกุศลภาวนา ฝึกสติปัญญา 4 สามารถรู้กฎแห่งกรรมของตนเอง จะได้แก้ไขปัญหาของชีวิต และพึ่งพาตนเองได้ มองย้อนหลังกลับไปดูพ่อแม่ และสนองคุณแก่ผู้มีพระคุณ เป็นการเตรียมตัวก่อนตายอย่างดีที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, **วิสุทธิมรรคแปล ภาค 2 ตอน 1**, พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2543.
- คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, **อภิธรรมมัตถสังคหบาลี และอภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2548.

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2563

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, **กฎหมายแพ่ง 1 CIVIL LAW 1 (ฉบับปรับปรุง) หน่วยที่ 1-8**, พิมพ์ครั้งที่ 9, นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2525.
- ศาสตราจารย์จิต ติงศภัทย์, **กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- สุพจน์ (พจน์) ภูมิานะชัย, **ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546.
- นเรศร์ เกษะประการ,**หลักกฎหมายบุคคล**, กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์บริษัทวิญญูชน จำกัด, 2538.
- ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม และคณะ,**กฎหมายพาณิชย์ COMMERCIAL LAW**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สัจธรรมการพิมพ์, ม.ป.ป..
- สมทบ สุวรรณวิสุทธิ, **กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล**, พระนคร : สำนักพิมพ์ไทย-สัมพันธ์, 2502.
- สมภพพิสิษฐ สุขพิสิษฐ, **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะบุคคล**, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2543.
- กิตติศักดิ์ ปรกติ, **เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป ภาค 1/ 2546 บุคคลธรรมดาและหลักทั่วไปว่าด้วยนิติบุคคล**, ม.ป.ท., ม.ป.ป..
- พรชัย สุนทรพันธ์, **คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล**, กรุงเทพ มหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515.
- กัมพันธ์ พันธุ์จินดา, “สมองและความตาย”, ใน **มุมมองเรื่องความตายและภาวะใกล้ตาย** โดยประสาน ต่างใจ และ ธนพรรณ สีนธิสุนทร, กรุงเทพมหานคร : คบไฟ, 2539.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, **กฎหมายแพ่ง 1 CIVIL LAW 1 (ฉบับปรับปรุง) หน่วย 1-8**.